

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-55-46>

УДК 338.45.01

## АНАЛІЗ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

## ANALYSIS OF THE INDUSTRY OF UKRAINE IN CRISIS CONDITIONS

**Вишня Тетяна Валеріївна**викладач фахового коледжу економіки, права та інформаційних технологій,  
Кам'янець-Подільський податковий інститут  
ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-8175-2979>**Vyshnia Tetiana**

Kamianets-Podilskyi Tax Institute

У даній статті проаналізовано кризовий стан промисловості України у військовий час та надано інформацію щодо дослідження основних її підгалузей. Основним завданням промисловості в короткостроковій і довгостроковій перспективах стоїть завдання не лише вижити, а й відновитися та створити умови для економічної інтеграції в європейський ринок. Розглянуто структуру споживання електроенергії, можливість відновлення та захисту енергооб'єктів, розвиток енергоефективності, підвищення власної енергонезалежності. Проведено аналіз завантаженості виробничих потужностей підприємств переробної промисловості за 2021–2023 роки. Розглянуто динаміку двох основних індикаторів ділових очікувань для промисловості: індикатора ділової впевненості та індикатора ділового клімату в промисловості за 2020–2023 рр.

**Ключові слова:** промисловість, галузь, підприємство, продукція, криза.

This article analyzes the crisis state of Ukraine's industry during the war and provides information on the study of its main sub-sectors, namely: metallurgy, electric power, fuel, gas industry, light, machine-building industry and metalworking, forestry, woodworking industry, building materials, food industry. Each branch of the economy, the standard of living of the population, the economic development of the country and its participation in the world trade organization depend on the industrial sector. The profit obtained from the sale of industrial products constitutes a significant part of the GDP, and due to the war in Ukraine, which highlighted the weak points of the economy, the Ukrainian industry suffers various losses. The main task of the industry in the short and long term is not only to survive, but also to recover and create conditions for economic integration into the European market. That is why this topic is relevant. The structure of electricity consumption, the possibility of restoration and protection of energy facilities, the development of energy efficiency, and the improvement of own energy independence are considered. An analysis of the capacity utilization of processing industry enterprises for 2021–2023 was carried out. The dynamics of two main indicators of business expectations for industry are considered: the business confidence indicator and the business climate indicator in industry in 2020–2023. The analysis of the current state of Ukraine's industry shows that entire industries have become hostages of war, given the disruption of supply chains, the blockade of sea routes of export, the decrease in demand, the rise in prices for raw materials and materials, the lack of working capital, fuel, occupational hazards, etc. Despite the negative situation, we have optimistic expectations in all branches of industry. The Ukrainian economy is gradually adapting to the force majeure economic conditions. Positive trends were demonstrated by the absolute majority of types of economic activity. It is also necessary to create conditions for attracting investments and deploying high-tech production.

**Keywords:** industry, branch, enterprise, production, crisis.

**Постановка проблеми.** Промисловість являється одним з провідних сегментів економіки як в Україні, так і в багатьох країнах світу. Від промислової галузі залежить як рівень економічного розвитку, так і участь країни у світовій організації торгівлі. Прибуток отрима-

ний від реалізації промислової продукції становить значну частину ВВП, та через війну в Україні, яка підкреслила слабкі місця економіки, українська промисловість зазнає різних втрат. Основним завданням промисловості в короткостроковій і довгостроковій перспекти-

вах стоїть завдання не лише вижити, а й відновитися та створити умови для економічної інтеграції в європейський ринок. Тому дослідження цієї теми є актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження стану та динаміки розвитку промислових підприємств знайшли відображення у працях: І. М. Дашко [3], Л. В. Дейнеко [4], М. В. Пугачової [6], М. Ю. Сушко [7] та ін. Однак, дана тематика потребує подальшого поглиблення і вивчення розробки підходів щодо її удосконалення з урахуванням кризового стану економіки.

**Формулювання цілей статті.** Метою статті є дослідження та аналіз функціонування промисловості України в кризовий період.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Оскільки промисловість становить значну ВВП, є провідною галуззю господарського комплексу держави, від стану якої залежить кожна галузь економіки й загалом рівень життя населення держави, можемо констатувати, що в економіці країни вона відіграє найважливішу роль.

В Україні існує близько 20 основних галузей промисловості, серед них: чорна та кольорова металургія, електроенергетика, паливо, газова промисловість, хімічна та нафтохімічна промисловість, легка, машинобудівна промисловість та металообробка, лісова, деревообробна та целюлозно-паперова промисловість, будівельних матеріалів, харчової промисловості та ін. В структурі промисловості найбільшу частку становили електроенергетика, чорна металургія, машинобудування, хімічна та харчова промисловості.

Промисловий комплекс України мав потужну матеріально-технічну базу. Внаслідок військових дій на території східної України потужності переробної промисловості скоротилися, пошкоджено та знищено значну частину активів базових галузей – чорної металургії, хімічної, машинобудівної промисловості, що в свою чергу призвело до зменшення їхніх часток у структурі промисловості (за винятком машинобудування, яке значною мірою підтримувалося оборонним замовленням).

Промислова галузь сприяла зайнятості населення та підтримці мільйонів робочих місць, наповнюючи державний бюджет податковими надходженнями, що є основою розширеного відтворення економіки країни. Через катастрофічне скорочення промислового виробництва зменшується кількість робочих місць. Війна дуже скоротила вітчизняний ринок праці і, насамперед, це позначи-

лося на промисловості через руйнування підприємств, загибель людей і тимчасову втрату мільйонів робочих рук. Воєнний конфлікт викликає занепокоєння Уряду та підприємств, що продовжують працювати, і потребує системних рішень щодо функціонування промисловості в короткостроковому та довгостроковому проміжку часу.

Однією із наймасовіших втрат є металургія, що історично було однією із найбільших галузей промисловості в українській економіці. Металургія втратила близько половини активів, адже розташовані дані підприємства переважно на сході та півдні України. Варто лише згадати про втрату 2 найбільших металургійних заводів у Маріуполі – «Азовсталь» та ММК Ілліча. Металургійне виробництво скоротилося на 70%, експорт продукції – на 62% [2].

Легка промисловість являючись базовою стратегічною галуззю господарства України, одна із небагатьох секторів економіки зі швидким обертанням капіталу. Легка промисловість є соціально вагомою галуззю з орієнтацією на кінцевого споживача. Підприємства галузі були розташовані в усіх регіонах України. Галузь мала потужний виробничий потенціал, здатний виробляти широкий спектр товарів широкого вживання і промислового призначення. Легка промисловість складається з 17 підгалузей, пов'язана з багатьма суміжними галузями і обслуговує весь господарський комплекс країни.

За результатами третього щомісячного опитування підприємств, яке провів Інститут економічних досліджень та політичних консультацій у вересні 2022 року найкраще долають труднощі війни галузі, що забезпечують базові потреби людини. Майже на повну потужність працюють 62% опитаних підприємств харчової та легкої промисловості. Ситуація погіршується в деревообробній галузі та металургії, де скорочується частка підприємств, які працюють на повну та майже повну потужність, порівняно з довоєнним періодом [8].

До початку війни енергосистема була однією з найбільших в Європі. В Україні найдешевша електроенергія – атомна та гідро, найдорожча – «зелена» – з сонця, вітру. Щороку споживання енергоресурсів зростало.

Як бачимо з табл. 1, найбільша питома вага у структурі споживання електроенергії припадає на промисловість – майже 42%, на другому місті населення – 31%. У 2021 році спостерігається збільшення електроспоживання (брутто), яке склало 154 825,7 млн кВт·год, що на 8 390,9 млн кВт·год, або на 5,7% більше,

Таблиця 1

**Структура споживання електроенергії у 2021 року  
(без урахування тимчасово окупованих територій)**

Групи споживачів	Споживання у 2020	Споживання у 2021		Питома вага, %	
	млн кВт·год	млн кВт·год	+/- до 2020	2020 р.	2021 р.
Споживання ел.ен. (брутто)	146434,8	154825,7	8390,9		
Споживання ел.ен. (нетто)	117906,7	125482,9	7576,2	100,0	100,0
1. Промисловість	49307,2	52273,6	2966,4	41,8	41,7
Паливна	3232,2	3261,5	29,3	2,7	2,6
Металургійна	27134,7	28872,8	1738,0	23,0	23,0
Хімічна та нафтохімічна	4156,1	4349,2	193,1	3,5	3,5
Машинобудівна	3163,7	3522,1	358,4	2,7	2,8
Будівельних матеріалів	2333,1	2669,9	336,7	2,0	2,1
Харчова та переробна	4341,4	4404,7	63,3	3,7	3,5
Інша	4946,0	5193,5	247,5	4,2	4,1
2. Сільгоспспоживачі	3796,9	3692,0	-104,9	3,2	2,9
3. Транспорт	5712,5	6171,2	458,8	4,8	4,9
4. Будівництво	956,9	1064,2	107,3	0,8	0,8
5. Ком.-побутові споживачі	14195,7	15023,6	827,9	12,0	12,0
6. Інші непромислові споживачі	7383,3	8599,0	1215,7	6,3	6,9
7. Населення	36554,2	38659,3	2105,1	31,0	30,8

*Джерело: сформовано на основі [1]*

ніж за минулий рік. Аналогічно збільшилося і споживання електроенергії (нетто) відносно минулого року на 7 576,2 млн кВт·год, або на 6,4% і склав 125 482,9 млн кВт·год при 117 906,7 млн кВт·год за 2020 рік.

Виробництво майже чверті української електроенергії забезпечувала окупована нині найбільша атомна електростанція в Європі – Запорізька АЕС. У березні 2022 року Україна повністю інтегрувалася із енергетичними системами Євросоюзу, що в перші місяці війни дало можливість отримувати істотні надходження від експорту електроенергії.

До кінця 2022 року наша енергетична сфера була дуже залежна від інших країн. Наприклад, половина атомних реакторів використовувала російське ядерне паливо, нафту й дизель купували в Росії й Білорусі, газ отримували з Європи, вугілля видобували і трохи докупували в інших країнах. Україна не надто переймалася власною енергонебезпечністю: не модернізувала старі підприємства, не впроваджувала енергоефективні заходи, щоб зменшити споживання енергії, дуже повільно і несистемно розвивала відновлювану енергетику.

Через масштабні обстріли української інфраструктури вся Україна переживала блекаут (було пошкоджено близько 40% електричної інфраструктури). Та енергетику порівняно швидко вдалося відносити.

За словами голови правління «Укренерго» Володимира Кудрицького 13 жовтня 2023 року Україна уклала з урядом Німеччини договір на 76 млн євро для відновлення та захисту енергооб'єктів. Кошти будуть спрямовані на фінансування будівництва інженерного захисту підстанцій, будівництво нових повітряних ліній, встановлення нового високовольтного обладнання та модернізацію електромережі на кордоні з Європою. Ці заходи допоможуть покращити надійність енергоживлення споживачів. Надане фінансування допоможе «Укренерго» у подальшій розбудові взаємозв'язків енергосистем України і Молдови з енергосистемою континентальної Європи [5].

На сьогодні одним із ключових завдань Уряду є створення справжньої енергонебезпечності – розвиток енергоефективності та децентралізованої генерації енергії з відновлюваних джерел, підвищення енергоефектив-

ності, зменшення залежності від викопного газу в опаленні й більшому застосуванні теплових насосів; оновлення розподільчих електромереж, що дозволить покращити якість електропостачання та зменшити втрати електроенергії та викидів парникових газів.

В інших галузях подібні результати набагато скромніші через гіршу можливість впоратися з новими викликами або особливостями виробництва.

За даними інституту економіки та прогнозування у 2022 році на західну Україну релоковано 800 підприємств, з них: у Львівську область – 24% (легка промисловість, металообробка, машинобудування, виробництво комплектуючих), Закарпатську – 14,5% (легка промисловість, машинобудування, меблева, оброблення деревини), Івано-Франківську – 8,3% (швейна промисловість, машинобудування, металообробка), Чернівецьку – 9,8% (легка промисловість, виробництво високовольтного обладнання, модульних будинків, деревообробна галузь), Хмельницьку – 7,3% (швейна промисловість, машинобудування, виробництво електричного устаткування, СІП панелей), Тернопільську – 6,3% (харчова промисловість, виробництво будівельних матеріалів, холодильного обладнання, металевих виробів) [4].

Релокація підприємств дозволяє зберегти робочі місця та виробляти необхідну продук-

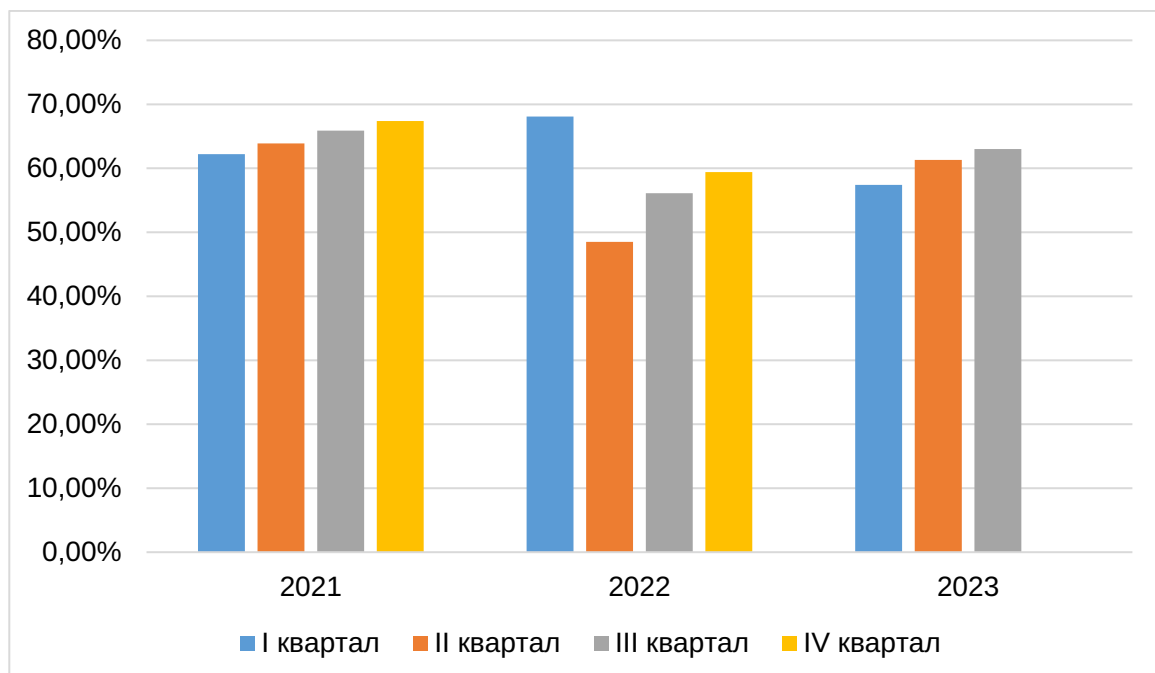
цію, сприяє відновленню розвитку окремих галузей в регіонах релокації і зміцненню економіки країни.

Через початок війни показник завантаженості виробничих потужностей впав до 48,5%. По мірі поліпшення ситуації з деокупацією частини територій України, налагодженням логістичних шляхів станом на 01 липня 2023 р. показник відновився до 63,1% [2].

Показник оцінки виробничих потужностей промислових підприємств, який враховує зміни на обсяг замовлень, є випереджальним індикатором. Він демонструє передчуття на промислових підприємствах, тобто коли вони суттєво переавантажено або недоавантажено.

Серед індикаторів ділових очікувань для промисловості визначають два – індикатори ділової впевненості та ділового клімату. Вони є інтегральними показниками, що визначаються середнє значення балансів відповідей на запитання, поставлені керівникам підприємств та організацій у рамках проведення обстежень ділової активності за різними галузями промисловості.

Загальноприйнятим є визначення, що індикатор ділової активності – це якісна або кількісна міра, отримана з рядів спостережень, яка може показати відносне положення окремої позиції у заданій сфері. Коли оцінки здійснюються у постійних часових інтерва-



**Рис. 1. Завантаженість виробничих потужностей підприємств переробної промисловості у 2021–2023 рр.**

*Джерело: систематизовано та побудовано за даними [2]*

лах, індикатор може показувати напрям змін протягом часу. У контексті політичного та економічного аналізу індикатори корисні для ідентифікації тенденцій та привертання уваги до специфічних проблем. Вони також можуть стати в нагоді для визначення пріоритетів та головних орієнтирів, а також моніторингу перетворень [6, с. 34].

Розрахунок індексу здійснюється з метою формування аналітичних даних для дослідження впливу державного регулювання бізнесу на економічну ситуацію країни. Дослідження стану ділової активності учасників економічних відносин, визначення індикаторів, на основі яких цей стан оцінюється та циклічності його змін являється на сьогодні актуальним, оскільки є основою для прийняття стратегічних рішень щодо напрямків розвитку промислових підприємств.

Розрахунок індикатора ділової впевненості ґрунтується на значеннях трьох показників: оцінка поточного обсягу замовлень на виробництво продукції (попит); очікувані зміни обсягу виробництва продукції у наступні три місяці; оцінка поточного обсягу запасів готової продукції. Індикатор ділової впевненості прогнозує зміни розвитку як відповідного виду економічної діяльності, так і ВВП країни в цілому.

У вересні 2023 року індикатор ділової впевненості в промисловості підвищився порівняно із серпнем 2023 року на 0,3 в.п. і становив 6,8%, у переробній промисловості цей показник знизився порівняно з попереднім місяцем на 0,3 в.п. і становив мінус 8,5%.

Як можемо бачити на графіку найгірший показник індикатору ділової впевненості в промисловості припав на початок війни – березень 2022 року, та становив -25%. На даний час значення індикатора споживчої впевненості значно зросло – на 18,2 в. п. в порівнянні з березнем 2020 року і повернулося на довоєнний період.

Найбільшу вагу у розрахунках індикатора ділового клімату має переробна промисловість.

На українських підприємствах період зростання індикатору ділового клімату припав на 2021 рік. Значне коливання відбулося на початку війни – рівень ділової невпевненості знижується до мінімальних значень, значно нижче нульового. У 2023 році ситуація поступово покращується.

Фіксується критичне падіння виробництва у певних галузях (виробництві будматеріалів, металургії та металообробці, хімічній промисловості та машинобудуванні) Навіть у деревообробній галузі, яка переважно сконцентрована на заході та півночі країни, лише третина підприємств працюють майже на повну потужність.

**Висновки.** Проведений аналіз сучасного стану промисловості України свідчить про те, що цілі галузі стали заручниками війни, зважаючи на порушення ланцюгів постачання, блокаду морських шляхів експорту, зменшення попиту, зростання цін на сировину й матеріали, брак обігових коштів, палива, небезпеку праці тощо. Та не дивлячись на негативну ситуацію маємо оптимістичні очікування в усіх

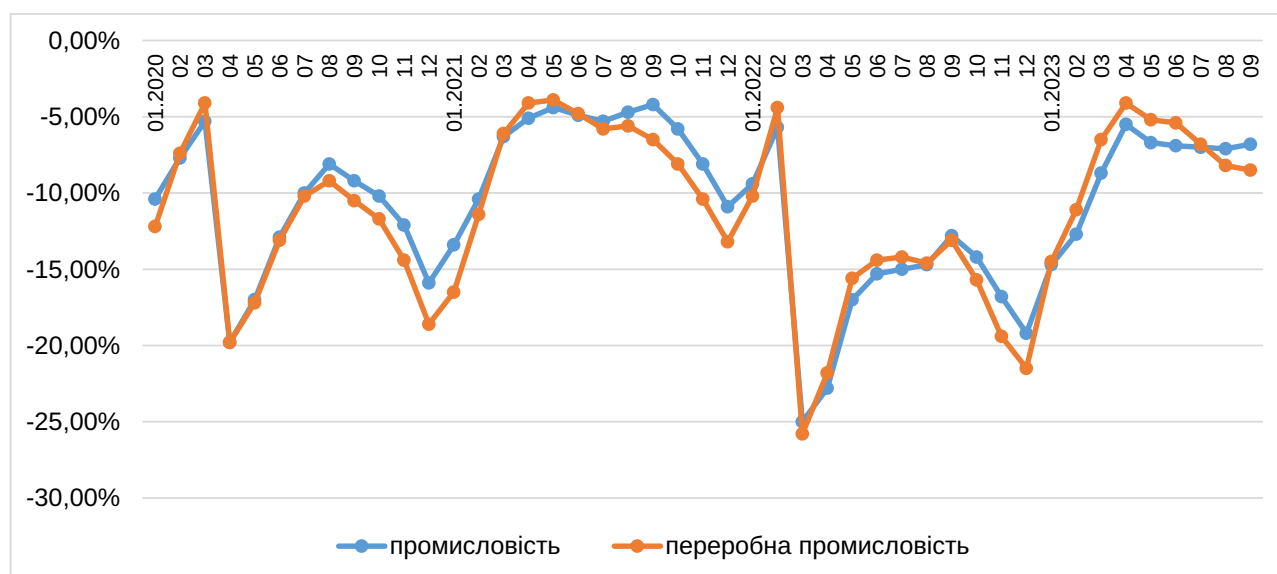
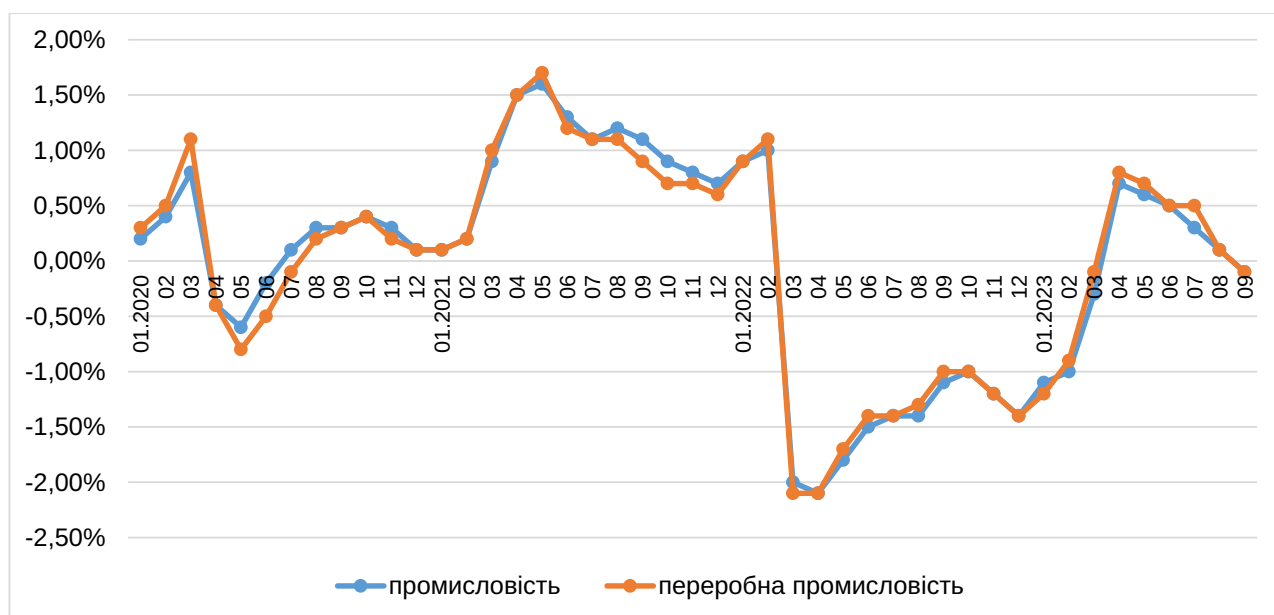


Рис. 2. Динаміка індикатора ділової впевненості в промисловості у 2020–2023 рр. (без урахування тимчасово окупованих територій)

Джерело: побудовано за даними [2]



**Рис. 3. Динаміка індикатора ділового клімату в промисловості у 2020–2023 рр.  
(без урахування тимчасово окупованих територій)**

Джерело: побудовано за даними [2]

галузях промисловості. Українська економіка поступово адаптується до форс-мажорних умов господарювання. Позитивні тенденції продемонструвала абсолютна більшість видів господарської діяльності. В майбутньому такі

сфери як «Укроборонпром» та енергетика матимуть високі шанси на міжнародний успіх. Необхідно також створювати умови для залучення інвестицій та розгортання високотехнологічного виробництва.

#### СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Всеукраїнська енергетична асамблея. Споживання електроенергії в Україні у 2021 році. URL: <https://uaea.com.ua/news/pek-news/ee-consumption-12.html>
2. Державна служби статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Дашко І. М. Аналіз сучасного стану розвитку промислової галузі України. *Ефективна економіка*. 2020. № 3. URL: [http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3\\_2020/88.pdf](http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/88.pdf)
4. Дейнеко Л. В. Стан та перспективи розвитку переробної промисловості України: наукова доповідь. Київ: НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогноз. НАН України», 27.09.2023. URL: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf>
5. Кудрицький В. Україна уклала з Німеччиною договір на 76 млн євро для відновлення та захисту енергооб'єктів. *Pokrovsk.news*. 14.10.2023. URL: <https://pokrovsk.news/news/view/ukraina-uklala-z-nimechchi-noyu-dogovir-na-76-mln-evro-dlya-vidnovlennya-ta-zahistu-energoobektiv>
6. Пугачова М. В. Використання міжнародних рейтингів та індикаторів ділової активності для прогнозування розвитку економіки. *Статистика України*. 2018. № 4. С. 34–43.
7. Сушко М. Ю. Аналіз сучасного стану розвитку промислової галузі України. *Вісник економічної науки України*. 2017. № 1 (32). С. 93–98.
8. Щомісячне опитування підприємств. Випуск 5. (9.2022) Український бізнес під час війни. URL: <http://www.ier.com.ua/ua/publications/reports?pid=7014>

#### REFERENCES:

1. Vseukrainska enerhetychna asambleia. Spozhyvannia elektroenerhii v Ukraini u 2021 rotsi [All-Ukrainian Energy Assembly. Electricity consumption in Ukraine in 2021]. Available at: <https://uaea.com.ua/news/pek-news/ee-consumption-12.html>

2. Derzhavna sluzhby statystyky Ukrainy [State Statistics Service of Ukraine]. Available at: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Dashko I. M. (2020). Analiz suchasnoho stanu rozvytku promyslovoi haluzi Ukrainy [Analysis of the current state of development of the industrial sector of Ukraine]. *Efektivna ekonomika*, vol. 3. Available at: [http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3\\_2020/88.pdf](http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/3_2020/88.pdf)
4. Deineko L. V. Stan ta perspektyvy rozvytku pererobnoi promyslovosti Ukrainy: naukova dopovid [The state and prospects of the development of the processing industry of Ukraine: a scientific report]. Kyiv: NAN Ukrainy, DU «In-t ekon. ta prohnoz. NAN Ukrainy», 27.09.2023. Available at: <http://ief.org.ua/wp-content/uploads/2023/10/%D0%9F%D1%80%D0%B5%D0%B7%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F.pdf>
5. Kudrytskyi V. Ukraina uklala z Nimechchynoiu dohovir na 76 mln yevro dlia vidnovlennia ta zakhystu enerhoobektiv. *Pokrovsk.news*. 14.10.2023 [Ukraine signed a contract with Germany for 76 million euros for the restoration and protection of energy facilities. *Pokrovsk.news*]. Available at: <https://pokrovsk.news/news/view/ukraina-uklala-z-nimechchinoyu-dogovir-na-76-mln-evro-dlya-vidnovlennya-ta-zahistu-energoobektiv>
6. Puhachova M. V. (2018). Vykorystannia mizhnarodnykh reitynhiv ta indykatoriv dilovoi aktyvnosti dlia prohnozuvannia rozvytku ekonomiky [Use of international ratings and indicators of business activity for forecasting the development of the economy]. *Statystyka Ukrainy*, vol. 4, pp. 34–43.
7. Sushko M. Iu. (2017). Analiz suchasnoho stanu rozvytku promyslovoi haluzi Ukrainy [Analysis of the current state of development of the industrial sector of Ukraine]. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, vol. 1 (32), pp. 93–98.
8. Shchomisiachne opytuvannia pidpriemstv. Vypusk 5. (9.2022) Ukrainyskyi biznes pid chas viiny [Monthly survey of enterprises. Issue 5. (9.2022) Ukrainian business during the war]. Available at: <http://www.ier.com.ua/publications/reports?pid=7014>